

Nieuwjaarstoespraak Thom de Graaf, 14 januari 2015

1. Van harte welkom allemaal in deze prachtige omgeving van De Glazen Zaal. Wij plegen onze Nieuwjaars ontvangsten op stemmige locaties te houden. Twee jaar geleden in een paleis, vorig jaar in de Schouwburg. Allemaal plekken die inspireren. Wij zijn blij dat onze burens zo'n mooie ontvangstruimte hebben. We dachten er even aan om u te ontvangen in onze eigen behuizing, een paar deuren terug. We hebben ons kantoor het afgelopen jaar opgeknapt en fris in de verf gezet, maar u bent met zovelen dat dit ongemakkelijk was geworden.

Ik wil u graag, al zijn we al weer twee weken het nieuwe jaar ingedoken, alsnog een heel mooi en gelukkig 2015 wensen. Zowel persoonlijk als professioneel.

2. Dat nieuwe jaar is verschrikkelijk begonnen. De moordpartijen in Parijs van vorige week kan ik, net als u, niet van mij afzetten. Tekenaars en journalisten, bezoekers van een joodse winkel en politiemensen werden geëxecuteerd. Misdadige uitwassen van 'homegrown' extremisme onder jonge mensen die de weg kwijt zijn geraakt in onze samenleving en bevattelijk bleken voor jihad-ideologieën en terreurprofeten.

'Je suis Charlie', zeiden wij vorige week tegen elkaar en we zeiden dat omdat we allemaal beseffen dat een moordaanslag op Charlie Hebdo in feite een aanslag is op de wereld waarin wij willen leven.

3. Daar wil ik een ogenblik bij stilstaan. Jihadisten hebben met hun moordaanslagen exact dezelfde motieven als andere terroristen en extremisten: verwarring en angst zaaien en onze wereld van binnen uithollen. Onze wereld, dat is een wereld van democratische, sociale en liberale waarden waarin de grondrechten van elk mens worden gerespecteerd, waarin godsdiensten vredig naast elkaar bestaan,

waarin voor de overheid en voor het recht iedereen gelijk is en waarin verdraagzaamheid het sleutelwoord is voor een menswaardig bestaan.

Behalve religieus en politiek extremisme zijn er drie vijanden die deze waardevolle wereld bedreigen en die hebben ook alledrie een directe relatie met dat extremisme: onwetendheid, onverschilligheid en angst.

4. De angst is het meest begrijpelijke, we kennen de golven van angst die over ons land spoelden na 9/11, na de moord op Pim Fortuyn en de moord op Theo van Gogh. Angst is de voedingsbodem voor populisme en antidemocratische sentimenten. Het is moeilijk om je daar tegen teweer te stellen. Maar de angst neemt alleen maar toe als tegenover de antikrachten onvoldoende strijdbare mondige burgers staan. Juist daarom zijn onwetendheid en onverschilligheid zo gevaarlijk.

Ik spreek hier niet als parttime politicus, maar als een voorman van de hogescholen, van het hoger beroepsonderwijs in ons land. Ron Bormans, voorzitter van de Hogeschool Rotterdam, schreef vorige week in zijn blog dat het fundament van het hoger onderwijs een tik heeft gekregen. Hij heeft gelijk: het onderwijs in ons land is bij uitstek gebaseerd op humanistische waarden, het respecteren van elk individueel mens en diens persoonlijke overtuigingen, het samenleven van zelfstandige en verantwoordelijke mensen. Wij leiden jonge mensen op, niet om in een schuilkelder te leven, maar om die vrije samenleving met elkaar te vormen. Dat is de kern van onderwijs. En het hoger onderwijs heeft zelfs een éxtra verantwoordelijkheid, omdat het juist weer de docenten opleidt, de leermeesters die scholieren en studenten voorgaan in die waarden en principes.

5. Juist wij hebben dus een opdracht om de onwetendheid en de onverschilligheid tegen te gaan!

Gelukkig stonden er, net als elders in Europa, vorige week duizenden mensen op pleinen in steden en dorpen in Nederland om hun solidariteit te betuigen. Daaronder hoop ik ook studenten, docenten en medewerkers van hogescholen. Ik haal graag de Vlaamse denker Jonathan Holslag aan, die schreef dat wij jonge Europeanen moeten aanmoedigen om beroepsopleidingen te volgen die hen opleiden tot kritische burgers en trotse professionals. Dat is onze kernopdracht en ook in die volgorde. Tegen de onwetendheid en tegen de onverschilligheid!

Maar ook tegen de uitsluiting en de onderhuidse discriminatie en tegen ondemocratische sentimenten. Daar staat wat mij betreft het hoger beroepsonderwijs ook voor. Ook dat hoort bij de Bildung waar wij het tegenwoordig weer vaak over hebben.

In de onderwijstaak van het hbo formuleert onderwijsdeskundige Gert Biesta drie functies:

kwalificatie, socialisatie en subjectwording. Die laatste mag niet achtergesteld worden aan de eerste.

Burgerschapontwikkeling is essentieel voor onze samenleving, juist om bestand te zijn tegen bedreigingen van binnen en van buiten. Ik roep de hogescholen op om nog eens naar die balans te kijken en in eigen huis actief bij te dragen aan de bewustwording van onze studenten. Wij zullen nadrukkelijker de dialoog moeten voeren en, misschien nog relevanter, onze docenten ook op het vlak van wat ik maar 'burgerschapkunde' noem, nog verder professionaliseren.

6. De hogescholen leiden professionals op met vèrgaande verantwoordelijkheden in de samenleving. Intelligente mannen en vrouwen die vaardig zijn in de praktijk, historisch besef hebben, innovatief en onderzoekend zijn en over het vermogen beschikken om te reflecteren op wat zij zelf denken en op wat anderen beweren. De hbo-sector gaat daar in dit jaar natuurlijk mee door.

Wij hebben het afgelopen jaar in de aanloop naar een nieuwe strategische oriëntatie het vaak gehad over ontwikkelingen waarmee het hoger onderwijs zich moet verhouden: internationalisering,

digitalisering, flexibilisering van de arbeidsmarkt en economische dynamiek. De onzekere wereld waarin wij leven, in termen van interculturele spanningen, onveiligheid en integratieproblemen, hoort net zo goed bij die ontwikkelingen.

7. En ondertussen valt er ook veel te doen op andere terreinen binnen het hbo. De nieuwste inschrijfcijfers laten zien dat er dit jaar 446.500 studenten bezig zijn met een bachelor-, master- of AD-opleiding. Een recordaantal studenten die allemaal recht hebben op kwalitatief hoogstaand onderwijs. Ik ben positief over wat er in het afgelopen jaar op dat vlak allemaal is gebeurd. Het allerbelangrijkste is dat er gewoon goed onderwijs is gegeven en dat de externe beoordelaars daar ook positief over zijn. Weinig kritische oordelen, veel ‘voldoende’, ‘goed’ en zelfs ‘excellent’ als rapportcijfer van opleidingen. Goed zo. De internationaliseringsagenda die we samen met de universiteiten hebben uitgebracht, sluit daar mooi bij aan; in toenemende mate zal immers de internationale oriëntatie van opleidingen medebepalend zijn voor de kwaliteit en de aantrekkelijkheid daarvan.

Als het wetsvoorstel over het leenstelsel volgende week in de Eerste Kamer wordt aangenomen, zullen we met de minister en studenten gaan praten over de aanwending van de opbrengsten die, zoals bekend, beschikbaar komen voor de kwaliteitsversterking van het hoger onderwijs.

Vooruitlopend daarop zal er de komende jaren al door de hogescholen opgeteld zo'n 300 tot 350 miljoen extra uit de eigen reserves in de onderwijskwaliteit worden geïnvesteerd. Dat zijn forse stappen. Die stappen zullen we ook moeten zetten in het deeltijdonderwijs. De hogescholen staan in de startblokken om meters te maken als de minister hen de ruimte geeft om flexibel en op maat deeltijdonderwijs aan te bieden.

8. Het is voor iedereen evident dat de focus van de hogescholen op de onderwijskwaliteit van de afgelopen jaren zich nu uitbetaalt. Die focus gaat niet in alle gevallen samen met verbetering van het rendement en het studiesucces. Wij spreken daar in eigen kring indringend over. Kwaliteit staat voorop, daar mag geen afbreuk aan worden gedaan. Maar tegelijkertijd werken de hogescholen samen om te kijken hoe ze er aan kunnen bijdragen dat studenten de juiste studiekeuze maken, niet nodeloos lang over hun studie doen of ongemotiveerd uitvallen. Daar valt, denk ik, nog winst te behalen.

9. Uit de zogenoemde midtermreview kwam naar voren dat de hogescholen stevig hebben ingezet op de eigen profilering zoals al door de commissie-Veerman werd benadrukt. Deels is die profilering terug te vinden in de Centres of Expertise, die op ééntje na allemaal succesvol door de aanvangsfase zijn gekomen. Die CoE's zijn een mooi voorbeeld van wat de WRR bedoelde met de hoger onderwijsinstellingen als regionale ontwikkelingscentra: ondernemers, onderzoekers en onderwijzers samen sterk, concrete oplossingen voor praktijkproblemen en de studenten direct betrokken. Ik ben daar trots op.

Dat past ook prima bij de versterking van de onderzoeksfunctie van de hogescholen. Goed hoger beroepsonderwijs kan niet zonder onderzoek dat revolveert in het onderwijs. Elke hogeschool heeft onderzoekers en lectoren nodig die de verbinding weten te leggen tussen de praktijkvragen uit maatschappelijke instellingen en bedrijven, de resultaten van down-to-earth-onderzoek en de vaardigheden van studenten om dat onderzoek nu en straks goed te gebruiken. Dat praktijkgerichte onderzoek zal ook steeds relevanter worden voor de innovatie van Nederland en daar werken we, ook binnen de wetenschapsagenda die wordt opgesteld, graag aan mee.

10. Natuurlijk zullen niet alle hogescholen op dezelfde intensieve manier die onderzoeksfunctie uitbouwen. Ook dat hoort bij de profilering. Net zoals er hogescholen zijn die samen inzetten op de ontwikkeling van de AD-opleidingen en andere die daarin terughoudend zijn. Meer of minder masteropleidingen, wel of niet meedoen aan experimenten met vraagsturing in het deeltijdonderwijs, daarin maken de instellingen verschillende, eigen keuzes. Ik begrijp dat en het is onze taak als Vereniging Hogescholen om die eigen keuzes te accommoderen, samenwerking te faciliteren en tegelijkertijd ervoor te zorgen dat we als sector voldoende eenheid weten te bewaren. Ik beschouw dat ook als de grootste opdracht die uit ons strategietraject zal voortvloeien. Het afgelopen jaar hebben we intensief gesproken over de koers van het hbo en de ontwikkelingen om ons heen. De komende maanden zullen we die nieuwe strategie vaststellen en wat mij betreft is de leuze daarbij *'In varietate concordia'*. 'In verscheidenheid verenigd' hetgeen overigens ook het officiële motto van de Europese Unie is. Dat zou u een veeg teken kunnen vinden, maar ik ben er van overtuigd dat net als de Europese landen de hogescholen geen andere keuze hebben dan gezamenlijk optrekken met behoud van de eigen identiteit.

Dat gezamenlijk optrekken doen we overigens in 2015 precies 40 jaar. In 1975 bundelen de hogescholen binnen de toenmalige HBO-raad hun krachten. Die krachtenbundeling heeft 40 jaar later geleid tot een krachtige onderwijssector die cruciaal is voor de innovatiekracht en daarmee de toekomst van Nederland. Ik ben daar trots op. Later dit jaar staan wij nog uitgebreid stil bij '40 jaar krachtenbundeling in het hbo'.

11. Terug naar de kern van vandaag: wij leiden jonge begaafde mensen op tot kritische burgers en trotse professionals. En dus hoort daar een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bij. Een arbeidsmarkt waar een kleine 1,7 miljoen werknemers een hbo-achtergrond heeft. Dit op een totale werkzame beroepsbevolking van ruim 7,3 miljoen.

Deze arbeidsmarkt is ongelooflijk in beweging, onder druk van technologische vernieuwing, economische heroriëntatie en mondiale verschuivingen. Hoe moet het hoger beroepsonderwijs zich daartoe verhouden?

Ik denk dat onze speciale gast van vandaag, Mariëtte Hamer, bij uitstek gekwalificeerd is om daar iets over te zeggen. Als verse voorzitter van de SER, maar ook als langjarig Kamerlid met onder meer beroepsonderwijs en arbeidsmarktvraagstukken in haar portefeuille, als oud-fractievoorzitter van de PvdA en natuurlijk als oud-studentenleidster. Fijn dat je vandaag hier iets over wil vertellen!